

LLEGIM TEATRE

Temporada 2020-2021

GALATEA

Josep M. de SAGARRA

Dissabte 10 d'abril a les 10:30 h



BIOGRAFIA

Josep M. de SAGARRA I DE CASTELLARNAU
(Barcelona, 5 març 1894 – 27 setembre 1961)

Va ser un poeta, novel·lista, dramaturg, periodista i traductor català. Fou l'autor d'obres dramàtiques molt populars i membre destacat de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Reial Acadèmia de Bones Lletres. Obtingué nombrosos premis literaris.

Provenia d'una família de la petita aristocràcia barcelonina, de profundes arrels pallareses i tarragonines per part de mare, Filomena de Castellarnau i de Lleopart. El seu pare, Ferran de Sagarra i de Siscar, va consagrar la seva vida a la investigació històrica i sigil·logràfica; matèria en què és un referent mundial.

De la seva infantesa destaca la casa senyorial del carrer de Mercaders, on hi havia una biblioteca antiga de quatre segles.

Només tenia quinze anys quan va publicar un sonet a *La Il·lustració Catalana* i uns poemes a *La Revista Universitària*. En aquesta època ja era lector del teatre de William Shakespeare, de les Vides paral·leles de Plutarc, dels poemes homèrics, del poeta renaixentista italià Ludovico Ariosto i de La Divina Comèdia de Dant. Així doncs, va adquirir ben aviat una formació cultural sòlida.

El 1910 va ingressar a la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona. Va formar part de la *Penya Gran* de l'Ateneu Barcelonès sota el patinatge d'un personatge peculiar, Quim Borralleras, el qual el va introduir a les tertúlies literàries, als bons restaurants, a les terrasses dels cafès i a l'ambient del Paral·lel. L'any 1912, va guanyar el tercer accèssit a la Viola d'or i d'argent amb el poema La celestial ametista als Jocs Florals de Barcelona i el 1913, va guanyar l'Englantina d'or d'aquest certamen literari amb el poema Somni d'una nit d'hivern (Joan de l'Ós), que havia començat a gestar durant un viatge a Itàlia amb el seu pare. Aquest viatge comportà el seu gust primerenc pel cosmopolitisme i pels refinats ambients vaticans. Ja llicenciat en Dret, el 1916 va ingressar a l'Instituto Diplomático y Consular de Madrid; però, poc abans d'acabar els estudis els va deixar per dedicar-se de ple a la literatura. A Madrid, va intimar amb personatges destacats del moment i va conèixer les millors tertúlies literàries com, per exemple, la del Café de Pombo, capitanejada per Ramón Gómez de la Serna.

El seu nom començava a sonar perquè, a banda de l'Englantina d'or, havia publicat amb bona acollida el Primer llibre de poemes (1914) i El mal caçador (1915); havia estrenat al Teatre Romea Rondalla d'espervers (1917), havia guanyat la Flor Natural als Jocs Florals de Calella amb el poema Francina (1918) i, fins i tot, havia editat una novel·la, Paulina Buxareu (1919). El seu amic José Ortega y Gasset, eminència grisa d'El Sol, era conscient que la carrera diplomàtica no satisfia gens a Sagarra i li va proposar la corresponsalia del diari a Berlín. Encara que tenia un lligam sentimental amb una noia gironina, el fet de poder passejar-se amb les despeses pagades per l'Europa Central li va fer acceptar l'ofertament. D'aquesta manera, els anys 1919 i 1921 va recórrer Txecoslovàquia, Polònia, Alemanya, Holanda...

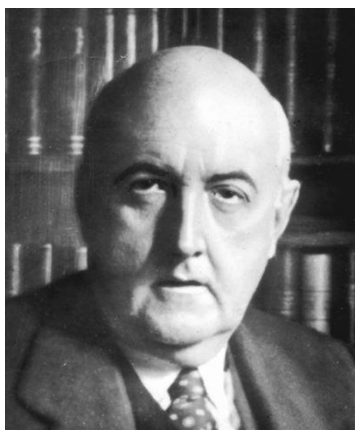
En tornar, el seu amic Josep Pla el va convidar a la Costa Brava i li va descobrir la bellesa d'aquells paratges. Aquest fet va inspirar el nou volum de poesies Cançons de rem i de vela. A poc a poc, l'èxit i la popularitat que de ben jove havia assolit va anar creixent, sobretot gràcies al fet que la seva producció es va diversificar en tots els gèneres, amb un català vivíssim que el va apropar al gran públic. Durant una bona colla d'anys va estrenar amb gran èxit una o dues obres a l'any, i les seves novel·les van aconseguir tiratges mai assolits fins aleshores.

Era conscient del paper que estava duent a terme Pompeu Fabra i per això, com a escriptor, no va dubtar mai a tenir una gran cura del llenguatge. El seu bagatge cultural i el profund coneixement del país li permeteren d'exhibir una riquesa lèxica aclaparadora. Va prendre consciència del paper que ocupava dins la cultura i, aquest fet, li va fer revisar vells mites com El Comte Arnau (monumental poema èpic de 1928) i a donar el seu toc personal a tradicions, com ara el Poema de Nadal (1931), que ell mateix va recitar en el Palau de la Música Catalana -ple de gom a gom- i els fragments del qual, la gent de diverses generacions ha après de memòria.

Va rebre el Premi Fastenrath de poesia i va ser declarat Mestre en Gai Saber quan va guanyar novament l'Englantina d'or l'any 1931 amb el poema Abril.

Més tard, obté el Premi Crexells amb una de les novel·les més reeixides, Vida privada (1932), que constitueix una crònica meitat costumista, meitat proustiana de la decadència de l'aristocràcia barcelonina. Entre les seves novel·les, All i Salobre va ser traduïda també al castellà i Paulina Buxareu, a l'italià.

En el camp del teatre, Sagarra va conrear també una gran varietat de gèneres. Va estrenar comèdies, farses i sainets de costums, com ara La Llúcia i la Ramoneta (1928), Les llàgrimes d'Angelina (1928) o La Rambla de les floristes (1935). També va escriure tragèdies com Judit (1929) i, sobretot, va crear un model de poema dramàtic que recollia amb originalitat una bona part dels ingredients del drama, de la comèdia de costums i de la cançó popular catalana: La filla del Carnesí (1929), La corona d'espines (1930), L'Hostal de la Glòria (1931), El Cafè de la Marina (1933) i Reina (1935).



En aquesta època, va escriure cançons i també uns quants poemes van ser musicats per Amadeu Vives, Eduard Toldrà i Enric Morera. A l'adveniment de la república (1931) li fou encarregat un projecte d'himne nacional català (El cant del poble), al qual Vives posà música. Aquest projecte va ser prou reeixit però no va arribar a gaudir de cap popularitat. Va traduir obres de Carlo Goldoni, Molière i Luigi Pirandello. Va conrear el periodisme —com a crític teatral— i, com a articulista, va col·laborar amb assiduitat a La Publicitat i Mirador, i va aplegar algunes d'aquestes col·laboracions en dos volums: Cafè, copa i puro (1929) i L'aperitiu (1937).

El 1936 li encomanen l'Himne de l'Olimpíada Popular. L'esclat de la Guerra Civil espanyola marca un abans i un després en la seva vida i en la seva obra.

Gràcies al cònsol italià, que li professava una gran admiració arran de la publicació a La Veu de Catalunya, a partir de 1935, de la traducció en vers de La Divina Comèdia, va ajudar a fugir -entre d'altres- a la seva germana, que era mare superiora del Col·legi Jesús i Maria del carrer de Casp de Barcelona.

Aquests fets i els seus versos satírics contra la FAI van provocar que la seva vida en aquell moment corria perill. L'assassinat del seu amic Josep Maria Planes, director d'El Be Negre, va resultar determinant perquè abandonés la ciutat.

Es va instal·lar al Port de la Selva, en companyia de Mercè Devesa, qui -des de feia cinc anys- era la seva promesa. Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya a l'època de la República, el va poder avisar que la seva vida corria perill, a causa dels esdeveniments del moment. Després d'un breu temps amagat, va esperar que un cotxe de la mateixa Generalitat de Catalunya, custodiat per homes armats, el portessin a la frontera francesa.

Així, entre l'octubre del 1936 i l'agost del 1940, va residir a l'estranger. El 1936 es va casar amb Mercè Devesa i, entre aquesta data i el 1938, va fer un llarg viatge de noces des de Marsella fins a Tahití i les illes de la Societat. Fruits d'aquesta experiència pels mars del sud són el poemari Entre l'equador i els tròpics (1946) i el llibre de viatges La ruta blava, publicat primer en versió castellana el 1942 i, pòstumament, en l'original catalana el 1964.

El 1938 es va establir a París, on el 8 de gener de 1938 va néixer el seu fill Joan. En esclatar la guerra mundial, es va traslladar successivament a Saint-Sulpice-la-Pointe, Prada de Conflent i Banyuls de la Marenda, on es va dedicar —fonamentalment— a la traducció de La Divina Comèdia.

El 1940, de retorn a Catalunya, es va incorporar a la vida literària clandestina. Va ser membre (1942) de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Amb l'ajut d'alguns mecenes —especialment Francesc Cambó—, va enllestir la traducció en vers de La Divina Comèdia de Dant, reconeguda pels experts italians com la millor traducció d'aquesta obra a qualsevol llengua. També va traduir bona part (vint-i-vuit obres)

del teatre de Shakespeare i va escriure el seu darrer poema narratiu: El poema de Montserrat (1950), publicat inicialment amb força passatges censurats.

A partir de 1945, va començar les negociacions per reprendre el teatre en català. La reposició de L'Hostal de la Glòria va ser un èxit clamorós. A partir d'aquí s'anima a escriure alguns drames en prosa i d'inspiració existencialista que, malgrat l'interès, van obtenir poc ressò: El prestigi dels morts (1946), La fortuna de Sílvia (1947) i Galatea (1948). El públic no va entendre l'esforç de Sagarra per a adaptar-se als nous temps. Decebut, va decidir tornar a la vella fórmula del poema dramàtic que l'havia consagrat com a gran dramaturg i va estrenar algunes de les seves obres més famoses: L'hereu i la forastera (1949), Les vinyes del Priorat (1950) i L'alcova vermella (1952).

Després de la lluita i la col·laboració que havia dut a terme en la resistència, desanimat, decideix abandonar-la progressivament i començar un període en el qual vol tornar a viure de l'escriptura, del teatre i del periodisme. Així, doncs, per diverses raons de tipus econòmic o literari més que no pas d'ideològic, Sagarra va començar a col·laborar en publicacions oficials com el Diario de Barcelona (fins al 1957), a Destino (de 1951 a 1961) i a La Vanguardia (de 1957 a 1961), evidentment en castellà. També va acceptar el càrrec de conseller de la Societat General d'Autors a Madrid. Aquestes col·laboracions van promoure algunes campanyes negatives que desqualificaven la seva persona i la seva obra, i que van acabar fent-lo sentir marginat dels cercles culturals catalans durant una bona colla d'anys.

L'any 1954, amb seixanta anys, emprèn l'escriptura de les Memòries -gènere poc conreat a Catalunya i que amb Sagarra assoleix una qualitat extraordinària- i decideix estrenar una de les obres que li tornaria l'èxit que havia perdut aquells darrers temps: La ferida lluminosa, un drama burgès d'intenció religiosa que va ser traduït al castellà per José María Pemán, al portuguès i a l'anglès, va ser guardonat amb el Premio Nacional de Teatro i va ser portada al cinema dues vegades: el 1956, dirigida per Tulio Demicheli i doblada després al català, i el 1997, dirigida per José Luis Garci.

Els dos darrers anys de la seva vida va escriure El senyor Perramon i El fiscal Requesens, versions molt personals de Molière i Nikolai Gógol -respectivament-, fetes a mida per a l'actor còmic Joan Capri.

El govern espanyol, el 1960, li concedeix la Gran Cruz de Alfonso X el Sabio. El fet que acceptés la condecoració, va fer rebrotar les crítiques dels sectors catalans de la resistència cultural per la seva actitud condescendent amb el règim franquista. En els seus últims anys de vida era membre de l'Institut d'Estudis Catalans, l'Acadèmia de les Bones Lletres i del Consell General d'Autors d'Espanya.

L'any 1961, Josep Maria de Sagarra preparava una llarga estada a Roma amb una subvenció de la Fundación Juan March, per a escriure una obra ambiciosa sobre el Vaticà i la Ciutat Eterna, i ostentar la corresponsalia especial de La Vanguardia i de Ya, per enviar cròniques sobre el Concili Ecumènic Vaticà II, però un carcinoma li va provocar una llarga agonia que el va portar a la mort el 27 de setembre de 1961.

La seva obra poètica ha estat musicada per intèrprets com Toni Subirana, Guillermina Motta, Lluís Llach, Ramon Muntaner, Ovidi Montllor i Celdoni Fonoll, entre d'altres, que l'han difosa a les noves generacions.

En commemoració del centenari del seu naixement, el 1994 es va iniciar la reedició de l'obra completa a l'Editorial 3 i 4 de València. Des d'institucions i entitats es va recordar l'autor amb exposicions i actes diversos, i es van representar novament algunes de les seves obres dramàtiques, que de fet mai no han estat oblidades per grups de teatre aficionat de tot el país. Les seves traduccions del teatre de William Shakespeare són sovint les que utilitzen moltes companyies catalanes actuals, per revisar el dramaturg més universalment representat. L'ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, població amb la qual Josep Maria de Sagarra havia mantingut vincles de petit, va posar el seu nom al nou teatre municipal de la ciutat.

GALATEA

Es tracta d'una obra en 3 actes que mostra la història de supervivència d'una dona, Galatea, a qui la vida li ho ha posat difícil. Galatea és una domadora de foques que treballa en un circ. Aquest circ desapareix després de la guerra, moment en què Galatea decideix fugar-se amb en Jeremies, el pallasso. Degut a la misèria en què viuen, Galatea haurà de vendre les seves foques a canvi de menjar.

L'obra representa el xoc que pateixen els personatges, sorgits d'un món ple d'il·lusió una mica irreal, en tenir contacte amb un panorama de postguerra marcat pel dolor i la pobresa. Els protagonistes viatgen per Europa i topen amb la doble moral i la falta d'escrúpols del món dels negocis.

Sobre l'estrena de Galatea el desembre de 1948 al Victòria, Josep M. de Sagarra recordava que l'insòlit fred d'aquell hivern - i la manca de calefacció al teatre - van fer que el públic veiés l'obra tremolant amb els abrics posats. L'obra no va ser ben rebuda per la majoria de la crítica, i Sagarra es planyia que l'haguessin insultat com si fos un incendiari o un corruptor de menors. Tot i així, el dramaturg no s'estava de defensar l'obra.

Amb el temps, el periple per la postguerra europea d'aquesta domadora de foques amb nom de nimfa marina ha acabat ocupant un lloc preeminent entre els títols més importants de la literatura dramàtica en llengua catalana.

Es tracta d'una obra plena d'inquietud, teatralment perfecta i d'un rerefons discutible però apassionant. Aquesta obra de Sagarra podríem dir que no és apte per a menors. Però no és per a menors, bàsicament perquè no hi entendrien res de res. L'obra està escrita en un to de cinisme intel·lectual absolut. Els personatges són arrastrats per la corrent existencialista.

Dels últims èxodes europeus, han caigut al fons d'aquest pou que no entén ni de principis morals ni raons de generositat. No són personatges dolents amb ganes de ser dolents, ho són per les circumstàncies i per la comoditat que representa quasi sempre deixar-se arrastrar al caos.

Galatea, és un drama de les paraules. Els personatges utilitzen la veritat oral descarnada, bruta i abusiva. No és un diàleg amable, cortès i sincer en el sentit urbà de la paraula. És un diàleg brutal, cínic i que fereix, i que està posat a l'alçada de la seva condició humana.